

A világ legnagyobb és legnehezebb pénze

Óceánia egyik legszebb része Mikronézia - a görög „kicsi” és „sziget” szavakból nyerte a nevét -, a Csendes-óceán nyugati részén. Nyugatra a Fülöp-szigetek, délnyugati irányban Indonézia, délre Pápua Új-Guinea, kelet felé Polinézia határolja.

A mikronéz szigeteken a történelem során egyetlen birodalom jött létre, mégpedig Yap szigetén. Ám ez a sziget más okok miatt is nevezetes: az itt élő bennszülöttek hatalmas, érme formájú sziklákat használnak pénz gyanánt. A legnagyobb darab súlyát két tonnányira becsülik, van, amelyik négyméteres. A régi időkben más,

messzi szigetekről hordták ide a sziklákat apró csónakjaikon, és a kőkorongok mérete mellett értéküket növelte a történet is: vagyis nemcsak az számított, mennyire nehéz a kődarab, hanem az is, mennyire volt nehéz megszerezni. Napjainkban több mint hatezer darab található a szigeten: az igazán gazdag Yap-béliek kőpénzekkel vették körül a házaikat.

Majd százötven éve egy tengerész - David O'Keefe (ejtsd: dévid ókíf) - úgy vélte, egyszerűbben is vagyonos ember lehet, annyi kell csak, hogy óriásköveket hord hajóval a

szigetre. Csakhogy az ő szerzeményei kevesebbet értek, mint a kalandos úton gyűjtött, egyedi, ritkaságszámba menő darabok. Persze, mindegyik különleges és egyedi, mert a sziklákat kőbaltával munkálták meg, több száz kilométerről kerültek a szigetre, és nem egy van köztük, melynek megérkezése emberéletet követelt.

Megesett az is, hogy egy csónak hatalmas kőpénzt szállított Yap szigetére, ám az időjárás viszontagságai miatt a kő a tenger mélyén landolt. Szerencsére volt, aki túlélte a vihart, és elmesélte a történeteket a többieknek: a sziget lakossága pedig úgy határozott, nincs jelentősége, hol van valójában a pénz, mert a tenger mélyén épp annyit ér, mint a szigeten felállított társai. Ez a pénz az óceán fenekén azóta is érvényes fizetőeszköz, anélkül, hogy bárki látná vagy tapintaná.

Ha a hatalmas kőpénz egyik tulajdonostól a másikhoz vándorol, közben valójában a helyén marad – hiszen mindenki tudja, hogy kinek éppen mennyi kőpénze van, és melyik pénzdarab pontosan kié. Vagyis: pénz is és nem is. A yapi kőkorongok tulajdonképpen a mai digitális pénzek rokonai, hiszen nem adják marokból marokba, nem kerül zsebből zsebbe – a pénzügyi rendszer alapja a bizalom.

A Yap szigetiek természetesen ma már nem ezekkel a pénzdarabokkal vesznek kenyeret vagy húst (nem is gyűjtik, így számuk nem növekszik), de a jelentősebb és jelképes alkalmakkor még van szerepük: az emberek társadalmi rangját jelképezik, földet, jószágot vásárolnak rajta, vagyis gazdát cserélnek.

A hatalmas, mozdíthatatlan kőpénzek közeli rokonai az úgynevezett „árupénznek”, amikor

só, tevé, szarvasmarha (a börtönökben rum és cigaretta), bálnafog, kagyló vagy akár fűszer a fizetőeszköz. Ennek emlékét (a bors magas árát) őrzi szép kifejezésünk, hogy valaminek *borsos ára van*. Az árupénz értéke nagyban függ ritkaságától: ha az aranybánya kimerül, felmegy az arany ára.

Pénz az, amit a piac annak fogad el. A pénz valójában bizalmon alapuló megegyezés, értéke – legyen akár papírdarab – elsősorban jelképes: legfőbb funkciója, hogy mindenki által elfogadott csereeszköz. Kincs akkor lesz belőle, ha valaki nem cserére használja, hanem felhalmozza, és közben a pénz nem veszít az értékéből.

Cserére az tudja használni, akinek bárminemű feleslege van. Hajdan senki nem mondhatta magát ilyen szerencsésnek, mert az emberiség történelmének kezdetén roppant erőfeszítés kellett a mindennapi betevő falat megszerzéséhez is. Halászó, vadászó, gyűjtögető őseinknek nem volt szüksége pénzre – cserébe képesek voltak a teljes önellátásra.

Ma már virtuális pénzek is léteznek az internet világában, ilyen például a *bitcoin* (ejtsd: bitkojn), vagy arra is van példa, hogy egy település úgy dönt: helyi pénzt vezet be annak érdekében, hogy a faluban élő termelők, földművesek jobban értékesíthessék munkájuk gyümölcsét.

Kagyló vagy tevé, kő vagy papír – a hajdani és a mai pénzekre is érvényes Eötvös Károly ügyvéd és politikus megállapítása: „A pénz olyan, mint az orvosság – ha nem jól használják: méreg lesz belőle.”

SZVETELSZKY ZSUZSANNA